

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยและวิธีดำเนินการวิจัยไว้ตามรายการดังหัวข้อมต่อไปนี้

1. ขอบเขตการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัย เรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีประเด็นเพื่อศึกษาเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้างจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงลวดลายของเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดเมื่อใด การจัดตั้งกลุ่มหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดจากอดีตถึงปัจจุบันวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดมีวิธีการถ่ายทอดจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างไร และมีแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดเพื่อเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนอื่นอย่างไรบ้าง

1.2 ประชากร และกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรที่ใช้ทำการศึกษาวิจัย ได้แก่ บุคลากรหรือประชาชนในชุมชนบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 5241 คน

กลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์และสอบถามแบบมีส่วนร่วมเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่บุคลากร และประชาชนที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้างจำนวน 21 คน ดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย เลือกศึกษาจากประชากร 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากกลุ่มผู้ถ่ายทอดที่สำรวจได้ โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

1. อายุ 50 ปีขึ้นไป
2. ระดับความชำนาญ/ทักษะ
3. ทำคุณประโยชน์ต่อบุคคล/กลุ่ม

4. ความสามารถในการพัฒนาทักษะของตน

5. ความสามารถในการถ่ายทอดทักษะไปสู่ผู้รับการถ่ายทอดจำนวน 2 คน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาได้มาโดยวิธีสุ่มแบบง่าย (Sample Random Sampling) และวิธีสโนว์บอล (Snowball Sampling) เป็นการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายฉิดของผู้รับการถ่ายทอดจากกลุ่มตัวอย่างที่ 1 มีจำนวน 6 คน ได้แก่ ประชาชนทั่วไป 2 คน สมาชิกกลุ่มจักสาน 2 คน เยาวชน 2 คน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง ได้มาโดยวิธีสุ่มแบบง่าย (Sample Random Sampling) เป็นการศึกษาแนวคิดของ เยาวชน 5 คน ผู้นำชุมชน 3 คน (นายกอบต. , กำนัน , ครู) ที่อาศัยอยู่ในบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอภูพานิราลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ และผู้ใช้เครื่องจักสานไม้ไผ่ลายฉิดของบ้านหนองห้าง จำนวน 5 คน

1.3 พื้นที่วิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอภูพานิราลัย จังหวัดกาฬสินธุ์

1.4) ระยะเวลาในการวิจัย

เริ่มตั้งแต่เดือน มกราคม พ.ศ. 2555 ถึง มกราคม พ.ศ. 2556

2.วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยมีขั้นตอนดังนี้

2.1 การศึกษาเอกสารงานวิจัย ผู้วิจัยศึกษาสำรวจเอกสารที่ให้ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เกี่ยวกับงานหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายฉิด เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัย

2.2 การศึกษาภาคสนาม

สนามวิจัยที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้แก่ชุมชนบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอภูพานิราลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีกลุ่มจักสานไม้ไผ่ลายฉิด ผู้วิจัยกำหนดสนามการวิจัยที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ โดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกสนามวิจัยเพราะมีปรากฏการณ์ตรงกับสิ่งที่ต้องการศึกษา คือ ชุมชนบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอภูพานิราลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นชุมชนที่ทำหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายฉิด โดยยึดหลักตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถทำการวิจัยได้ตลอด สะดวกในการคมนาคมและติดต่อสื่อสารใช้เวลาในการเดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลไม่นานเกินไป และสามารถเข้าไปศึกษาวิจัยได้เป็นระยะ ๆ

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยผู้วิจัยได้จัดทำเครื่องมือวิจัย โดยการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสม ได้แก่

2.3.1. แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้าง การถ่ายทอดงานหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิด และแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non - Structured Interview)

2.3.2. แบบสังเกต (Observation) โดยเริ่มสังเกตและสำรวจสภาพทั่วไปของชุมชนและสังเกตกระบวนการจักสานฯ ตั้งแต่การคัดเลือกวัตถุดิบ การจักตอก การย้อมสี การกำหนดรูปแบบและขนาด การลงมือจักสานลวดลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจักสานไม้ไผ่ลายจิด และเป็นแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดมีทั้งแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบไม่มีส่วนร่วม (Non- Participant Observation)

2.3.3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย โดยตั้งกรอบแนวคิดและรูปแบบการสนทนา เพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดและแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้าง ได้แก่ การคัดเลือกวัตถุดิบ การออกแบบ การกำหนดขนาด แนวทางการอนุรักษ์ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการผลิตงานหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิด จากกลุ่มผู้ปฏิบัติ ผู้เกี่ยวข้อง ให้ได้ข้อมูลและกระบวนการจักสาน การถ่ายทอด และการอนุรักษ์งานหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้าง โดยเลือกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มเข้าร่วมสนทนา จำนวน 21 คน ดังนี้

- 1) ครูภูมิปัญญางานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิด 2 คน
- 2) ผู้รับการถ่ายทอด 6 คน ได้แก่ เยาวชน 2 คน ประชาชนทั่วไป 2 คน สมาชิกกลุ่มจักสานไม้ไผ่ 2 คน
- 3) ผู้เกี่ยวข้อง 13 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน 3 คน (นายกอบต. , กำนัน , ครู) ผู้ใช้เครื่องจักสานไม้ไผ่ 5 คน เยาวชน 5 คน

เมื่อดำเนินการสนทนากลุ่มครบทุกประเด็นแล้วผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม

2.4 วิธีการสร้างเครื่องมือ

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อให้ได้เครื่องมือที่มีคุณภาพและเหมาะสมผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

2.4.1 ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์เครื่องจักรสานไม้ไผ่ลายจิด จากหนังสือเอกสารทางวิชาการ ทฤษฎีและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจใน โครงสร้างด้านเนื้อหาที่จะนำมาสร้างแบบสัมภาษณ์

2.4.2 ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ จากหนังสือระเบียบและวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ให้ครอบคลุมในเรื่องที่จะศึกษา ให้มีลักษณะที่ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์สามารถให้ข้อเท็จจริงได้มากที่สุด

การสร้างแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา และอาชีพ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของงานเหตุการณ์เครื่องจักรสานไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ตอนที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นงานเหตุการณ์ เครื่องจักรสานไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ตอนที่ 4 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นงานเหตุการณ์ เครื่องจักรสานไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

การสร้างเครื่องมือ ผู้ศึกษาดำเนินการดังนี้

1. นำแบบสัมภาษณ์ที่ออกแบบได้เสนออาจารย์ที่ปรึกษา ทำการตรวจสอบความถูกต้อง ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและภาษาที่ใช้เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2. นำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ (Validity)

การวิจัยครั้งนี้เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์ มีการใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. แบบสำรวจสภาพแวดล้อมทั่วไปของชุมชนเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นของบริบทพื้นที่

2. ผู้วิจัยจะใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) ซึ่งได้มาจากการศึกษาข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์เป็นแบบปลายเปิด มีหัวข้อคำถามซึ่งครอบคลุมประเด็นเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย 3 ประเด็นหลัก คือ

2.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ถ่ายทอด ผู้รับการถ่ายทอด และผู้เกี่ยวข้องกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ

2.2 ประวัติความเป็นมาของงานหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้างตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน

2.3 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสาน ไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

2.4 แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

3.การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. สืบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยจะทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับธุรกิจหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่จากแหล่งข้อมูลเอกสารต่างๆเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัย

2. สืบวิจัยข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้แบบสำรวจสภาพแวดล้อมทั่วไป

3. คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างได้ 3 กลุ่ม

3.1 ครูภูมิปัญญางานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิด 2 คน

3.2 ผู้รับการถ่ายทอด 6 คน ได้แก่ เยาวชน 2 คน ประชาชนทั่วไป 2 คน สมาชิกกลุ่มจักสานไม้ไผ่ 2 คน

3.3 ผู้เกี่ยวข้อง 13 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน 3 คน (นายกอบต. , กำนัน , ครู) ผู้ใช้เครื่องจักสานไม้ไผ่ 5 คน เยาวชน 5 คน

เก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ สังเกตและการสนทนากลุ่ม จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ วันที่ มกราคม 2555 ถึง มกราคม พ.ศ.2556

4. การจัดกระทำข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากการบินที่รวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยจำแนกข้อมูลแยกออกเป็นประเด็นตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ตั้งไว้และตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่งว่าข้อมูลที่ได้มีความครบถ้วนเพียงพอเหมาะสมพร้อมแก่การนำไปวิเคราะห์สรุปแล้วหรือไม่ในกรณีที่ข้อมูลที่ได้มาไม่มีความสอดคล้องกัน ผู้วิจัยจะใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) และหากมีข้อมูลส่วนใดที่ยังไม่สมบูรณ์ผู้วิจัยก็จะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไป

5. การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

ในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายฉืบบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนา นำมาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ประเด็นที่กำหนดไว้ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลและอธิบายผลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย แล้วนำเสนอข้อมูลที่ได้นำวิเคราะห์และจัดแบ่งหมวดหมู่ สรุปอภิปรายผลในเชิงพรรณนา (Descriptive)

6. การตรวจสอบข้อมูล

ข้อมูลที่ได้นำมาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยการตรวจสอบตามข้อเท็จจริงและความสัมพันธ์หรือสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย